

DOI 10.54596/2958-0048-2025-4-108-113

ӨОЖ 355.23

FTAMA 14.35.07

**ӘСКЕРИ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНЫНДА
КӘСІБИ МАМАН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ДАМУШЫЛЫҚ
ОҚЫТУ МЕН СӨЙЛЕУДІ ДАМУШЫДЫҢ РӨЛІ**

Смағұлов Б.С.^{1*}

^{1*}*Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының академиясы, Петропавл, Қазақстан*
**Хат-хабар үшін автор: smagulovbs@mail.ru*

Аңдатпа

Мақалада жүйелі өзіндік жұмыс пен шығармашылық педагогикалық қарым-қатынасты қамтитын оқу іс-әрекетін тиімді ұйымдастырудың маңыздылығы негізделді. Білім алушылардың жеке көзқарасына, сыни ойлауды дамытуға, практикалық дағдыларға және оқуға деген ынтаға ерекше назар аударылады. Білім алушылардың сөйлеу қабілеттерінің дамуы жеткіліксіз деңгейде болу мәселесі жеке қарастырылады, сондай-ақ оны шешу жолдары, сөйлеуді дамытуға қатысты пәндерді оқыту арқылы ұсынылады.

Кілт сөздер: оқыту, сөйлеуді дамыту, әскери жоғары оқу орыны, білім алушы.

**РОЛЬ РАЗВИВАЮЩЕГО ОБУЧЕНИЯ И РЕЧЕВОГО РАЗВИТИЯ
В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СПЕЦИАЛИСТА
В ВОЕННОМ ВУЗЕ**

Смағұлов Б.С.^{1*}

^{1*}*Академия Национальной гвардии Республики Казахстан, Петропавловск, Казахстан*
**Автор для корреспонденции: smagulovbs@mail.ru*

Аннотация

В статье обосновывается важность эффективной организации учебной деятельности, включающей систематическую самостоятельную работу и творческое педагогическое общение. Особое внимание уделяется индивидуальному подходу к обучаемому, развитию критического мышления, практических навыков и мотивации к обучению. Отдельно рассматривается проблема недостаточного уровня речевого развития обучаемых, а также предлагаются пути ее решения, в том числе через преподавание речеразвивающих дисциплин.

Ключевые слова: высшее образование, развивающее обучение, профессиональные компетенции, речевое развитие, мотивация к обучению.

**THE ROLE OF DEVELOPMENTAL TRAINING AND SPEECH DEVELOPMENT
IN THE FORMATION OF A PROFESSIONAL SPECIALIST
IN A MILITARY UNIVERSITY**

Smagulov B.S.^{1*}

^{1*}*Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan, Petropavlovsk, Kazakhstan*
**Corresponding author: smagulovbs@mail.ru*

Abstract

The article substantiates the importance of effective organization of educational activities, including systematic independent work and creative pedagogical communication. Particular attention is paid to the individual approach to the cadet, the development of critical thinking, practical skills and motivation for learning. The problem of insufficient speech development of cadets is considered separately, and ways to solve it are proposed, including through integration into the teaching of psychological disciplines.

Keywords: higher education, developmental learning, professional competencies, speech development, motivation for learning.

Кіріспе. Қазіргі қоғамның қарқынды дамуы және болашақ мамандарға қойылатын талаптардың артуы жағдайында зерттеудің өзектілігі жоғары оқу орындарында оқытудың дәстүрлі әдістердің тиімділігінің жеткіліксіздігімен анықталады, олар көбінесе тек тәртіптік білім берумен шектеледі және әскери жоғары оқу орыны білім алушылардың жеке басының шығармашылық қабілеттерінің дамуына кедергі келтіреді. Жеке көзқарасқа, практикалық дағдыларды қалыптастыруға және сыни ойлауды дамытуға баса назар аудара отырып, білім беру тәсілдерін қайта қарау және оқыту принциптерін өзгерту қажеттілігі айқын болады. Білім алушылардың сөйлеу қабілетінің жеткіліксіздігі проблемасы ерекше маңызға ие, бұл олардың коммуникативті қабілеттері мен кәсіби жетістіктеріне сыни әсер етеді, сөйлеу іс-әрекетін мақсатты оқытуды қажет етеді. Білім алушылардың сөйлеу қабілеттерінің дамуы жеткіліксіз деңгейде болу мәселесін қарастыру, сондай-ақ оны шешу жолдарын тауып, оларды дамытуға қатысты пәндерді енгізу бағдарламаларын қарастыру мәселесі бүгінгі күні өзекті деп айтуға болады.

Жан-жақты дамыған, шығармашыл тұлғаны дамытудың жаңа концепциясын енгізу бағдарламасы білім алуды ұйымдастыруда ақпаратты есте сақтауды оқушыларда жаңа әдістемесін қалыптастыруға, болашақ кәсіптік қызметтің қажеттіліктеріне байланысты шығармашылықпен қабілетін қалыптастыруға қайта бағдарлауды талап етеді [1, 2].

Бұл мақаланың ғылыми жаңалығы дәстүрлі білім жинақтау шеңберінен шығатын әскери жоғары оқу орынында білім беру процесін қайта бағдарлау қажеттілігін негіздеуге кешенді және пәнаралық көзқарас болып табылады. Атап айтқанда, оқу іс-әрекетін тиімді ұйымдастыру үшін қажетті негізгі білім беру аспектілерін жүйелеу арқылы анықталады. Сонымен қатар жоғары білім сапасын арттырудың маңызды элементтері тізімделіп жаңа синтезделген моделі болып табылатын жеке көзқарасты, мотивацияны, сыни ойлауды және өзіндік жұмысты дамытуды қамтитын бірыңғай тұжырымдамаға біріктіреді.

Әдеби шолу. Білім беру жүйесіндегі ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізген Барабанова В.В., Корепанова Е.Б. еңбектері пайдаланылды. Тұлғалық даму мәселесі бойынша Лешин В.В., Пряжников Н.С. еңбектері қолданылды. Жоғары оқу орны педагогикасы мен психологиясы әдістемелері бойынша Смирнов С.Д. зерттеген еңбектері негізге алынған.

Әдіснама. Зерттеу барысында деректер, сауалнамалар жинау, бағдарламалармен қамтамасыз ету әдістері қолданылды. Әскери жоғары оқу орындарында сөйлеуді дамытудың әдістемесі білім алушыларда қызметтік қажетті кәсіби нормативтік анық және сенімді сөйлеуді қалыптастыруға бағытталған.

Нәтижелер. Жоғары оқу орындарында болашақ мамандарды дайындау тәжірибесінде қажетті пәндердің толық көлемде оқытылмай, болашақ кәсіби қызмет үшін жеткілікті деп есептелетін пәндік білімдерді жинақтау және олардың жеке тұлға шығармашылығы, сөйлеу қабілеттіліктерінің дамуына кері әсерін тигізуде. Оқытушылар білім алушыларды оқыту мен тәрбиелеуде психологиялық заңдылықтарға негізделген жүйелі және мақсатты жұмыстарды, шығармашылық педагогикалық қарым-қатынасын қамтитын тиімді тәрбиелік іс-әрекеттермен ұйымдастырулары қажет.

Оқыту келесі негізгі аспектілерге сүйену керек:

1. Жеке тұлғаның сөйлеу қабілеттіліктерін дамыту. Адамгершілік жағынан кемел және еркін сөйлеуге өзін-өзі дамытатын жеке тұлғаның қалыптасуына білім ықпал етуі керек.

2. Жеке көзқарас. Оқу-тәрбие процесінің орталығында білім алушы, оның қажеттіліктері, мотивтері мен мақсаттары тұрады. Оқытушылар оқу-тәрбие процесін жоспарлауда осы аспектілерді ескеруі керек.

3. Білім сапасына назар аудару. Білім көлеміне назар аудармай, оның іс жүзінде қолданылуына және оқушының жеке қасиеттеріне әсер етуіне назар аудару маңызды.

4. Білім алушылар тұлға ретінде. Білім алушы жай ғана білім тасымалдаушысы емес, жеке психологиялық ерекшеліктері бар қайталанбас тұлға. Оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру кезінде ескеру қажет.

5. Құндылық бағдарлары. Білім алушыға маңызды бағыттарды анықтап ынталандыратын оқу ортасын құруға мүмкіндік береді.

6. Сөйлеу қабілеті мен интеллект. Әр білім алушы өзіндік ерекше сөйлеу қабілеттері болады, олар оқу үрдісінде қалыптасуы керек.

Оқу-тәрбие үрдісіндегі негізгі мәселе – білімді іс жүзінде қолдануға мән беру.

Біліктілік пен дағдыны дамыту. Білім алушы нақты өмірде қолдана алатын нақты дағдыларға айналуы керек. Оқыту барысында алынған тәжірибе мен кәсіби құзыреттілікті дамытуда маңызды рөл атқарады.

Тұлғаның сапалық сипаттамалары. Білім беру сыни тұрғыдан ойлау, шығармашылық және өзін-өзі дамыту, сөйлеу қабілеті сияқты қасиеттерді дамытуға ықпал етуі керек.

Сонымен, психологиялық-педагогикалық пәндерді оқытудың негізгі міндеті – білім алушының үйлесімді дамуына жағдай жасау. Оқытушылар тек білім беруді ғана емес, сонымен қатар оны кәсіби құзыретті және адамгершілік жағынан дамыған тұлғаны қалыптастыруға ықпал ететін қабілеттер мен шешен сөйлеуді дағдыға айналдыруға назар аударуы керек. Қазіргі әлемде білім берудің бұл тәсілі білім алушылардың қоғамға сәтті бейімделуі үшін ерекше өзекті және қажет болады [3-10].

Талқылау. Бүгінгі күні дамыта оқыту теориясы негізінен білім беру шеңберінде қолданылып келе жатқанын, ал жоғары оқу орындарында дамыта оқыту мәселелеріне жүйелі психологиялық-педагогикалық зерттеулер әлі алда екенін айта кеткен жөн. Әскери жоғары оқу орынында білім алу нәтижесі білім алушылардың сөйлеу қабілеттіліктерін дамытып өз іс-әрекетіне қажетті білім алып, кәсіби маман, белсенді, ізденімпаз, шығармашыл тұлға ретінде де қалыптасады.

Әскери жоғары оқу орынында дамыта оқытудың нәтижесі білім алушылардың өз бетінше білім алуыға қолайлы жағдай туғызылған. Оған мыналар кіреді: сөйлеу қабілеттіліктерін дамыту; өзін-өзі реттеу және сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамыту; ізденіс пен шығармашылыққа ұмтылуды білдіретін белсенді өмірлік ұстанымды қалыптастыру; күрделі әлеуметтік-психологиялық тұлға.

Адам жеке тұлға ретінде әр түрлі бағытта дамып, жетілдіріліп отырады. Дамудың негізгі аспектілеріне мыналар жатады:

1. Танымдық сфера. Бұл білімді жинақтаумен қатар, оны практикада қолдану дағдыларын қалыптастыруға да қатысты.

2. Эмоционалды-ерікті сфера. Эмоционалдық интеллект пен өзін-өзі ұйымдастыру қабілетін дамытуды қамтиды.

3. Сөйлеу қабілеттері. Болашақта сөйлеу қабілеттіліктерін дамытудағы іс-әрекетке қажетті кәсіби қызығушылықтар мен қабілеттерді қалыптастыру.

Оқытудың дамытушылық әсері болашақ мамандардың бойында келесі қасиеттердің қалыптасуына ықпал етуі тиіс:

1. Дербестік. Шешім қабылдау және олар үшін жауапкершілік алу.
2. Сыни тұрғыдан ойлау. Ақпаратты талдап, негізделген қорытынды жасай білу.
3. Сөйлеу және шығармашылық көзқарас. Жаңа шешімдерді іздеуге және сөйлеу қабілеттіліктерін дамытуды қолдануға ұмтылу.

4. Қарым-қатынас дағдылары. Әріптестермен және клиенттермен тиімді әрекеттесу қабілеті.

5. Бейімделу. Кәсіби ортадағы өзгерістерге тез бейімделу қабілеті.

Дамыта оқыту және сөйлеу шеберлігі теориясы жоғары оқу орындарында әлі кеңінен қолданыла қоймағанына қарамастан, оның ұстанымдары білім алушылар кәсіби қасиеттерін қалыптастыруға айтарлықтай әсер ете алады. Білім беру мекемелері бұл теорияның маңыздылығын түсініп, оны оқу үдерісіне белсенді түрде енгізуге кірісуі маңызды, бұл білім алушылардың тұлғалық және кәсіби дағдыларын дамытуға ықпал ететіні сөзсіз [11-13].

Маңызды сала ретінде ең алдымен кез келген іс-әрекет және оның ішкі мотивтермен анықталады. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, білім алушылардың жартысында мамандыққа қызығушылық мотивтері жоқ, білім алушылардың үштен бірінен астамы болашақ мамандығын дұрыс таңдайтынына сенімді емес немесе оған теріс көзқараспен қарайды, сондықтан тек 36% ғана жақсы оқуға ұмтылады, 56% үнемі тырыспайды, ал 8% жақсы оқуға мүлде ұмтылмайды. Сондықтан оқуға және болашақ кәсіби іс-әрекетке деген қызығушылықты қалыптастыруға жағдай жасау қажет. Білім алушыларда шынайы педагогикалық бағытты қалыптастыру, оның тұлғасын жан-жақты дамыту және жетілдіру қажет, бұл педагогикалық шеберліктің шыңына жетудің маңызды субъективті факторларының бірі болып табылады.

Өкінішке орай, білім алушылардың арасында тіл байлығы төмен деңгейде дамыған адамдар кездесіп, сабақта, пікірталастарда өз ойын жеткізу қиынға соғады. Сондықтан оларға көпшіліктің алдында сөйлеу ыңғайсыз болады. Көбінесе білім алушылар жаттанды тіркестермен сөйлейді, кейде оның астарында не жатқанын түсінбей, абдырап қалады, қойылған сұрақтың мәніне мағыналы, терең жауап бере алмайды.

Көп жылдар бойы тілді көп деңгейлі символдық жүйе ретінде оқытады, бірақ сөйлеу әрекетін тілдің көмегімен ойды (өзімізге және басқаларға) білдірудің мәнді процесі ретінде қиындықтар туындайды. Білім алушылар грамматика ережелерін ыждағаттылықпен үйренеді және есте сақтайды (көп жағдайда), бірақ олардың өз мәтіндерін еркін құрастыру кезінде оларды шығармашылықпен қолданудың практикалық тәжірибесі өте аз. Нәтижесінде олар жазбаша тілді нашар меңгереді: олар орфографиялық қателер жібереді, мәтіндерді сауатсыз құрастырады және әдетте қағазда өз ойларын қалай тұжырымдап, жеткізуді білмейді, ал ауызша сөйлеуде бұл одан да нашар: олардың ауызша сөйлеуі нашар, түсініксіз, бұлыңғыр және қисынсыз. Басқаша айтқанда, біздің дәстүрлі білім беру жүйемізде сөйлеу дағдысы адамның өз ойын сөзбен және сөйлеммен тұжырымдай білуі арнайы дайындықтың нәтижесі емес, олар адамға (мүлдем келсе) негізінен өздігінен, жүйесіз, барлығына емес, кездейсоқ келеді.

Сонымен қатар, мұндай ойландыратын көрініс кез-келген әрекеттегі сөйлеудің маңыздылығын жете бағаламаумен, тіпті жақында адамдар жақсы сөйлеу қабілетіне қарайтын (кейбіреулер әлі де солай жасайды) менсінбеумен түсіндіріледі.

Қорытынды. Айтылғандардың барлығына сүйене отырып, білім алушыларды осы әрекеттің біліктілігі мен дағдыларына арнайы үйрету қажет. Әрине, әскери жоғары оқу орынында барлық төменгі курста оқытылатын «тілдер және сөйлеу мәдениеті» пәндері білім алушыларға сөйлеу тілін дамытуға үлкен көмек береді. Дегенмен, психологиялық циклдің әртүрлі пәндерін оқу кезінде мұндай жұмыстарды жүргізуге үлкен мүмкіндіктер бар.

Ауызша және жазбаша тілді жетік меңгерудің нәтижесінен және не үшін қажет екенін түсіндіруден бастау керек. Оқудың алғашқы жылдары білім алушылардың сөйлеу қабілеттерінің дамуына ықпал ететін пәндер оқытылып арқылы, оқу барысында кез келген жаста ойлаудың дамуы үшін сөйлеудің маңыздылығын дамытуға болады. Осылайша, әскери жоғары оқу орынында тіл дамыту пәндерін қосымша оқыту барысында біз кәсіби қызметтің маңызды мәселелері шешіледі.

Әдебиет:

1. Барабанова В.В. Представления студентов о будущем как аспект их личностного и профессионального самоопределения / В.В. Барабанова, М.Е. Зеленова // Психологическая наука и образование. – 2015. – № 2. – С. 12–23.
2. Ковалев А.Г. Психические особенности человека / А.Г. Ковалев, В.Н. Мясичев. – М.: Изд-во МГУ, 2014. – 264 с.
3. Корепанова Е.В. Условия активной научно-творческой деятельности обучающихся направления подготовки «Педагогическое образование» / Е.В. Корепанова // Технологии пищевой и перерабатывающей промышленности АПК - продукты здорового питания. - 2018. - № 3 (23). - С. 68-73.
4. Корепанова Е.В. Диалогизация педагогической деятельности в условиях агроэкологического вуза / Е.В. Корепанова, А.В. Козачек // Вопросы современной науки и практики. Университет им. В.И. Вернадского. - 2018. - № 4 (70). - С. 90-96.
5. Корепанова Е.В. Место и значение научно-исследовательской работы студентов в системе непрерывного профессионального образования / Е.В. Корепанова, Е.И. Куцаева // Педагогика. Вопросы теории и практики. - 2016. - № 2 (2). - С. 24-26.
6. Корепанова Е.В. Моделирование процесса психологической подготовки студентов - будущих менеджеров педвуза на основе акмеологического подхода / Е.В. Корепанова, М.В. Порфирьева // Сб.: Современные педагогические технологии в организации образовательного пространства региона: материалы Областной научно-практической конференции. – Мичуринск: ООО «БИС», 2018. - С. 130-134.
7. Корепанова Е.В. Организация формирования управленческих умений будущих менеджеров образования в педагогическом вузе / Е.В. Корепанова, Н.С. Абакумова // Сборник статей по итогам научно-исследовательской и инновационной работы Социально-педагогического института ФГБОУ ВО Мичуринский ГАУ за 2017 год: Актуальные проблемы науки и образования. – Мичуринск: изд-во Мичуринского государственного аграрного университета, 2017. - С. 119-123.
8. Корепанова Е.В. Педагогическое сопровождение эколого-профессиональной подготовки обучающихся к проектной деятельности / Е.В. Корепанова, Н.А. Корепанова // Сб.: Экологическая педагогика: проблемы и перспективы в свете развития технологий Индустрии 4.0: материалы Международной научной школы, организованной при финансовой поддержке Администрации Тамбовской области. – Мичуринск: изд-во Мичуринского государственного аграрного университета, 2017. - С. 79-82.
9. Корепанова Е.В. Проблема исследовательской деятельности в системе подготовки будущих педагогов / Корепанова Е.В., Еловская С.В. // European Social Science Journal. - 2018. - № 12-1. - С. 370-376.
10. Корепанова Е.В. Характеристика модели формирования организаторских способностей будущих менеджеров образования / Е.В. Корепанова, Е.В. Молоканова // Сборник статей по итогам научно-исследовательской и инновационной работы Социально-педагогического института ФГБОУ ВО Мичуринский ГАУ за 2017 год: Актуальные проблемы науки и образования. – Мичуринск: изд-во Мичуринского государственного аграрного университета, 2017. - С. 123-127.

11. Лешин В.В. Профессиональная направленность и проблема развития личности студентов / В.В. Лешин // Вопросы психологии. – 2016. – № 8. – С. 100–111.
12. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н.С. Пряжников. – М.: Изд-во: Институт практической психологии, 2016. – 380 с.
13. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С.Д. Смирнов. – М.: Академия, 2010. – 304 с.

References:

1. Barabanova V.V. Predstavlenija studentov o budushhem kak aspekt ih lichnostnogo i professional'nogo samoopredelenija / V.V. Barabanova, M.E. Zelenova // Psihologicheskaja nauka i obrazovanie. – 2015. – № 2. – S. 12–23.
2. Kovalev A.G. Psihicheskie osobennosti cheloveka / A.G. Kovalev, V.N. Mjasishhev. – M.: Izd-vo MGU, 2014. – 264 s.
3. Korepanova E.B. Uslovija aktivnoj nauchno-tvorcheskoy dejatel'nosti obuchajushhihsja napravlenija podgotovki «Pedagogicheskoe obrazovanie» / E.B. Korepanova // Tehnologii pishhevoj i pererabatyvajushhej promyshlennosti APK - produkty zdorovogo pitaniya. - 2018. - № 3 (23). - S. 68-73.
4. Korepanova E.V. Dialogizacija pedagogicheskoy dejatel'nosti v uslovijah agrojekologicheskogo vuza / E.V. Korepanova, A.V. Kozachek // Voprosy sovremennoj nauki i praktiki. Universitet im. V.I. Vernadskogo. - 2018. - № 4 (70). - S. 90-96.
5. Korepanova E.V. Mesto i znachenie nauchno-issledovatel'skoj raboty studentov v sisteme nepreryvnogo professional'nogo obrazovanija / E.V. Korepanova, E.I. Kucaeva // Pedagogika. Voprosy teorii i praktiki. - 2016. - № 2 (2). - S. 24-26.
6. Korepanova E.V. Modelirovanie processa psihologicheskoy podgotovki studentov - budushhih menedzherov pedvuza na osnove akmeologicheskogo podhoda / E.V. Korepanova, M.V. Porfir'eva // Sb.: Sovremennye pedagogicheskie tehnologii v organizacii obrazovatel'nogo prostranstva regiona : materialy Oblastnoj nauchno prakticheskoy konferencii. – Michurinsk: ООО «BIS», 2018. - S. 130-134.
7. Korepanova E.V. Organizacija formirovanija upravlencheskih umenij budushhih menedzherov obrazovanija v pedagogicheskom vuze / E.V. Korepanova, N.S. Abakumova // Sbornik statej po itogam nauchno issledovatel'skoj i innovacionnoj raboty Social'no-pedagogicheskogo instituta FGBOU VO Michurinskij GAU za 2017 god: Aktual'nye problemy nauki i obrazovanija. – Michurinsk: izd-vo Michurinskogo gosudarstvennogo agrarnogo universiteta, 2017. - S. 119-123.
8. Korepanova E.V. Pedagogicheskoe soprovozhdenie jekologo professional'noj podgotovki obuchajushhihsja k proektnoj dejatel'nosti / E.V. Korepanova, N.A. Korepanova // Sb.: Jekologicheskaja pedagogika: problemy i perspektivy v svete razvitija tehnologij Industrii 4.0 : materialy Mezhdunarodnoj nauchnoj shkoly, organizovannoj pri finansovoj podderzhke Administracii Tambovskoj oblasti. – Michurinsk: izd-vo Michurinskogo gosudarstvennogo agrarnogo universiteta, 2017. - S. 79-82.
9. Korepanova E.V. Problema issledovatel'skoj dejatel'nosti v sisteme podgotovki budushhih pedagogov / Korepanova E.V., Elovskaja S.V. // European Social Science Journal. - 2018. - № 12-1. - S. 370-376.
10. Korepanova E.V. Harakteristika modeli formirovanija organizatorskih sposobnostej budushhih menedzherov obrazovanija / E.V. Korepanova, E.V. Molokanova // Sbornik statej po itogam nauchno issledovatel'skoj i innovacionnoj raboty Social'no-pedagogicheskogo instituta FGBOU VO Michurinskij GAU za 2017 god: Aktual'nye problemy nauki i obrazovanija. – Michurinsk: izd-vo Michurinskogo gosudarstvennogo agrarnogo universiteta, 2017. - S. 123-127.
11. Leshin V.V. Professional'naja napravlennost' i problema razvitija lichnosti studentov / V.V. Leshin // Voprosy psihologii. – 2016. – № 8. – S. 100–111.
12. Prjazhnikov N.S. Professional'noe i lichnostnoe samoopredelenie / N.S. Prjazhnikov. – M.: Izd-vo: Institut prakticheskoy psihologii, 2016. – 380 s.
13. Smirnov S.D. Pedagogika i psihologija vysshego obrazovanija: ot dejatel'nosti k lichnosti / S.D. Smirnov. – M.: Akademija, 2010. – 304 s.

Information about the author:

Smagulov B.S. – corresponding author, author-head of the cycle of the Department of Military Pedagogy and Psychology of the Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan, Petropavlovsk, Kazakhstan; e-mail: smagulovbs@mail.ru.